

Opponensi vélemény

Dr. Papp Tekla „Szerződések tipizálása – atipikus szerződések” MTA-doktori értekezéséről

Az MTA doktora címre pályázót szakmai munkássága révén, így az általam szerkesztett „Jogtudományi Közlöny” hasábjain publikált tanulmányai révén is régóta ismerem, Személy szerint külön öröm számomra, hogy magánjogi tárgyú doktori értekezés bírálatában vehetek részt, mert magam is sok szállal kapcsolódom a magánjoghoz, ezen belül a gazdaság jogi kérdéseire, így az abban nagy szerepet játszó szerződési joghoz is.

1.Érdekes a disszertáció azért is, mert ritkán van alkalom a szerződési jogi tipizálás, klasszifikáció szemszögéből, megújítani szándékozó pályamű értékelésére.

Az is lényeges szempont, hogy az MTA-doktori fokozattal rendelkezők generációnként kövessék egymást, hidat képezve a jelen és a jövő között, a korábbi munkák értékeit megtartva és megújítva továbbvivők, a magánjog tudományát a rendszerváltáskor működők, és napjaink szerzői között.

Az MTA-doktori értekezés címéből, és a tartalmából is egyaránt megállapítható, hogy a magánjog tudományának olyan központi jelentőségű dogmatikai témáját dolgozza fel, amely átfogó jellege miatt hiánypótlónak minősíthető.

2.Az értekezés első része a szerződések tipizálását járja körbe, indítva ezt a tartalmi egységet egy rövid áttekintéssel a szerződési jogra ható globális folyamatokról és a szerződés, szerződési szabadság koncepciójáról. Az első rész harmadik fejezete a hagyományos szerződéstipizálások összehasonlító analizisét adja európai és magyar viszonylatban egyaránt. Tizenegy európai ország jogügyleti és szerződési kategóriái tárulnak elénk, nemcsak logikusan csoportosított ismertetés formájában, hanem egymással egybevetve is, a megfelelő konzekvenciák levonásával. A magyar magánjogi szakirodalomban felmerült jogügylet- és szerződés klasszifikációk feltérképezése egyszerre reflektál az európai szerződési jogi támpontokra, ugyanakkor jogtörténeti aspektus is megjelenik a nagyjából százötven évre visszatekintő, összehasonlító jellegű összeállításban. Az első rész negyedik fejezete egy olyan kontraktuscsoportot – atipikus szerződések - emel ki a szerződések világából, amely beltartalma, megítélése és besorolása Európa szerte képlékeny és nem evidens. Tizenegy

európai ország atipikus szerződésekkel kapcsolatos felfogásait követi tizenkilenc magyar szakirodalmi álláspont és a Kúrián végzett kérdőíves felmérés eredménye. Úgy vélem az említett két fejezet hasznos alapokat és ideális háttérrel nyújt a szerző saját szerződéstipizálási koncepciójának kifejtéséhez, a több dimenziós, olvasztótégelyszerű szerződési rendszer szemléltetéséhez.

3.A munka egyik kiemelkedő vállalkozása egy újfajta szerződési rendszerezés felvázolása és alátámasztása. Alap- és átmeneti struktúrákhoz tartozó szerződéseket ismerhetünk meg részletesen, egyedül a tipikus, Ptk-ban szabályozott szerződések jellemzését elhagyva. Feltételezhető, hogy ez utóbbi oka a Ptk-beli megállapodások gazdag kommentár-műfajú, és monografikus feldolgozása. A közjogi (közigazgatási) szerződés vonatkozásában valóban úttörő munkát végzett a jelölt abban a tekintetben, hogy a Harmathy Attila 1983-as „Szerződés, közigazgatás, gazdaságirányítás” című, a témában meghatározó monográfiáját követő és máig tartó időszak közigazgatási jogi álláspontjai, megközelítései, definíciós kísérletei között vág rendet és tesz javaslatot a magánjogi jogdogmatikát sem nélkülöző megoldásokra. Kutatásai és a jelen disszertáció alapján ismét felvethető a sokat pertraktált kérdés, hogy ti. mennyire szükséges és indokolt, egyáltalán: mennyiben lehetséges a köz- és magánjog elhatárolása napjainkban? Azt is kérdésként lehet feltenni, hogy hová sorolja a szerző a vagyonkezelési szerződést: a közjogi, vagy a vegyes jogági megállapodások közé? Ennek részletesebb kifejtése úgy tűnik, elkerülte a szerző figyelmét.

A szerző dicséretesen tartja az arányosságot a magánjogi szerződések (nem kötelmi jogi, kötelmi jogi nevesített és nevesítetlen megállapodások) bemutatása, és a közjogi kontraktuális alrész között, a magánjogi szerződési alapstruktúrák lényegi ismérveinek kifejtésekor és igazolásakor. Az átmeneti szerződési struktúrákat tárgyaló alrész szintén szisztematikus logika alapján vázol fel egy szinte minden szegmensében további kutatások kiinduló pontját jelentő, eredeti meglátásokat és megfogalmazásokat tartalmazó egységet. Amennyire tudom, a disszertáns a doktori értekezés beadása óta egyébként további kutatásokat végzett az átmeneti kontraktuális struktúrába sorolt közbeszerzési szerződés kapcsán.¹ A komplex szerződési képződmények című fejezet igazi újdonság és kuriózum, mert a magyar magánjogban még nem taglalt szerződésekkel kapcsolatos szemléletmódokat és összetett kontraktuális szerveződések tár fel kritikai jelleggel. Emellett a szerző az öt multilaterális szerződéses kapcsolatot

¹ A közbeszerzési szerződés tipizálása, OPUSCULA CIVILIA 2020 Paper: https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/Opuscula_Civilia_2020_Papp_Tekla.pdf (2020); A közbeszerzési szerződés tipizálása, KÖZBESZERZÉSI ÉRTESÍTŐ PLUSZ 2 : 4 pp. 47-58. , 12 p. (2020)

megfelelteti a Ptk. szerződéseinek, az atipikus szerződéseknél, a vegyes szerződéseknél és az együttműködési megállapodásoknak, mintegy szemléltetve a nyitottságát a saját szerződési rendszerétől eltérő, átfogó nézetek elfogadására és értelmezésére, valamint az új szerződési kapcsolatok szerződéstípusokra való alkalmazhatóságára. A szerző a magyar magánjogi judikaturát és szakirodalmat is megvizsgálja ebben az összefüggésben: használatosak-e az új kifejezések és megközelítések. Érdekes, ugyanakkor talán túlzottan elvont a jelölt hipotetikus kísérlete annak megállapítására, hogy a biztosítási szerződés melyik Ptk-beli és melyik atipikus szerződéssel milyen multilaterális kontraktuális viszonyba hozható, és hogy ez a magyar biztosítási piacon érzékelhető jelenség-e.

4.A B) rész címe, „Atipikus szerződések – Total plan” jelzi, hogy nem az egyes atipikus szerződések részletes szabályainak a kifejtését tartalmazza, hanem egy átfogó, összegező és – valószínűleg – az eddigi szerzői kutatásokat és publikálási tevékenységet lezáró elemzést. Ezen nagy tartalmi egységet is a rendszerezéssel kezdi a pályázó: milyen szempontok szerint, milyen halmazokba rendezhetőek az atipikus szerződések, ez fontos a szerződési struktúra további bontása miatt. Ugyanakkor kérdésként fogalmazódik meg, hogy mennyire „egyenszilárdságúak” az atipikus szerződések? Rengeteg eseti döntésen alapul és kifejezetten mértéktartóan és mérvadóan koordinált a magyar bíróságok atipikus szerződésekhez való viszonyulásának kifejtése. Annál inkább kritikusra sikeredett az atipikus szerződésekhez való jogalkotói hozzáállás részletezése, és elgondolkodtató, hogy szükséges volt-e a Ptk-kodifikációra a franchise-, a faktoring- és a lízingszerződések kapcsán történő reflektálás? Az atipikus szerződések uniós vonatkozásai feltérképezésének rövidségét nyilván az okozza, hogy ezzel a kategóriával az EU jogalkotása és joggyakorlata nem dolgozik. A következő négy fejezet - a fogyasztóvédelmi vonatkozású atipikus szerződések, a gazdasági társaságok létesítését és működését érintő atipikus szerződések, a szellemi tulajdonhoz kapcsolódó atipikus szerződések és a szolgáltatási jellegű atipikus szerződések - azonos sémára épülnek: a csoportismérv magyarázatára, az egyes atipikus szerződések lényegi vonásainak bemutatására, majd az adott halmazba tartozó atipikus szerződések számtalan, következetesen ismétlődő szempont szerinti összevetésére és elhatárolására. Ez különösen nehezen megragadható problémája az értekezésnek abból a szempontból, hogy ugyanolyan elmélyült ismereteket igényel az egyes atipikus szerződések elemzésénél, mint amilyen tudással ebben a tárgykörben a jelölt rendelkezik. Olyan viszonylatokban kerülnek megvilágításra az atipikus szerződések, amelyek feldolgozására így még nem került sor, és ezáltal új szemléletű szerződési analízis mintájául szolgál, akár későbbi szerződési jogi elemző munkák számára is. Néhány észrevételt, kérdést mindazonáltal felvetnék ezzel a tartalmi egységgel kapcsolatban

- a távollévők között és az üzlethelyiségen kívül kötött kontraktusok csak szerződéskötési módszerbeli eltérést mutatnak a Ptk. adásvételi szerződéséhez képest, és tekinthetők-e adásvételi alfajoknak?
- a projektársaságoknak a szindikátusi, koncessziós és PPP-szerződéseken kívül van-e hasonló, és milyen szerepe más szerződéseknél?
- a szellemi tulajdonhoz kapcsolódó atipikus szerződések köthetőek-e üzleti titokra és azon belül a know-how-ra?

5.A C) rész címe „A timeshare és a timesharing-szerződés”: a szerző minden addig felmerült aspektusból megvizsgálja a timeshare-jelenséget, és az ahhoz kapcsolódó szerződést. Ennél a tartalmi blokknál kézzel foghatóan érezhető, hogy a jelölt lubickol a világ minden tájáról összegyűjtött anyagban és élvezi, szereti a magyar magánjogi szakirodalomban szinte elvétve érintett jogintézmény tanulmányozását. A timeshare eredetének és vonásainak körbejárása kapcsán fogalmazódott meg az opponensben az a kérdés, hogy a másik két részben vajon nem lett volna-e hasznos több jogtörténeti vonatkozás kidolgozása. A timesharing-szerződés statikus elemeinek feltárása egyébként imponáló; folyamatos jogösszehasonlítás alkalmazása mellett, számos kritikai módszer felhasználásával elemzi a disszertáns a szerződés fogalmát, szabályozását, alanyait, közvetlen és közvetett tárgyait. Számomra a timesharing-szerződés tárgyait érintő fejezetek jelentik az értékezés egyik legértékesebb részét: a szerző jelentős volumenű, átfogó, sok részletre kiterjedő kutatómunkája alapján megfogalmazódnak a disszertáns *de lege lata* és *de lege ferenda* gondolatai, igazolódik a biztos jogdogmatikai szemléletmód, és egy színes nemzetközi paletta felfestésére is sor kerül. A timesharing-szerződés dinamikájának megközelítése sokkal inkább jogpozitivistá megközelítést tartalmaz, köszönhetően a gyér magyar judikatúrának, és minden bizonnyal ezért történik hivatkozás külföldi bírósági ítéletekre. Gondolatébresztőek és egyfajta jogi szinergia-hatást tükrözőek a timeshare-jogintézmény szövetkezeti jogi, társasági jogi és értékpapírijogi aspektusai, valamint figyelemre méltóak a diszkrepanciákra való utalások. A timeshare klasszikus magánjogon túli érintettségeinek szemléltetésével zárul a harmadik rész, teljessé téve a vonatkozó szerzői analízist. A timesharing-szerződés kapcsán megfogalmazott szabályozási elvárásokat időszerűnek és fontosnak tartom.

6.Külön értékelendőnek látom a primer kérdőíves kutatást és eredményeinek adaptálását a megfelelő gondolati egységekhez, továbbá a szerző egyben összegző és magyarázó ábráit, táblázatait is. A nagy tartalmi egységek előtti mottók alkalmazása nem szokványos és azok sokat elárulnak a jelölt gondolatvilágáról is: nemcsak szakmai kiindulópontként szolgálnak; igaz ez a tézisfüzet mottójára is. Megfontolandó ugyanakkor, hogy a három nagy disszertáció-

rész végén szükséges lett volna egy-egy összegző lezárás beiktatása, amelyben a pályázó az addig kifejtett lényeges észrevételeire, álláspontjaira – azokat összefoglalva - visszautal.

7.A jelölt értekezésében megvalósította azt, amire a bevezetésben vállalkozott, a szerződési joggal kapcsolatos jogdogmatikai újításait megalapozottan kifejtette. A mű hiánypótló jellegű, és aktuális problémákra is reagál. A tudományos elemzés színvonala, a tudományos eredmények minősége, mennyisége, önállósága és alátámasztottsága teljes mértékben megfelel az MTA által a doktori cím elnyerésére irányuló értekezésekkel szemben támasztott elvárásoknak.

Az értekezés formai szempontú vizsgálata során megállapítottam, hogy a mű az oldalszám követelményeknek eleget tesz. A mű szerkezetét tekintve jól áttekinthető, a jogdogmatikai háttér felvázolása után a mű címében szereplő szerződéscsoport jellemzése elvezet egy konkrét atipikus szerződés (timesharing-szerződés) elemzéséhez, és értékeléséhez.

A három nagy részre tagolódó értekezés aránya tartalmilag pedig meggyőző: a két keretező rész, a szerző saját gondolati rendszerét felvázoló, a későbbiek alapjait lerakó blokk és a két másik szerkezetrészben felvetett megállapításokat visszatükröző zárórész ugyanúgy a doktori monográfia felét teszi ki, mint az atipikus szerződések koherens elemzése. A három nagy részegységen belüli tagolások logikusak és egymásra épülők, egymásból következők, néha egymásra reflektálók; ebből eredően az egyes fejezetek sorrendje megfelelő. A szerző lábjegyzetelése korrekt, egységes, külön említésre érdemes a törzsszöveg megállapításait tovább részletező, magyarázó észrevételek, és az ellentétes joggyakorlati és jogirodalmi megoldások lábjegyzetbeli kurzíválása. A szakmai nyelv használata precíz és alkotó jellegű, a szerző a feldolgozott témával kapcsolatban számos új kifejezést alakított ki, vagy más területekről (művészet, természettudomány) adoptált szófordulatokat a magánjog világára. A mű nyelvezete a magyar nyelv- és helyesírás szabályainak eleget tesz, olvasmányos, azonban rendkívül tömör és folyamatos odafigyelést igénylő.

A felhasznált joganyag mennyisége és minősége imponáló, jól érzékelhető a teljességre való törekvés: 66 oldalt tesz ki a feldolgozott anyagok felsorolása. A kiértékelt online szakanyagokkal együtt 696 magyar és idegen nyelvű szakirodalmi dokumentumot elemezett a szerző, amelyekhez több mint 130 magyar és külföldi jogszabályt vett górcső alá, és több mint 700 magyar és külföldi döntvényt dolgozott fel.

8.Opponensként kötelességem azt is rögzíteni, hogy az értekezés a szerző saját műve, a szerzői álláspontok mások véleményétől jól elhatárolhatóak, és a pályamű hiteles adatokat tartalmaz.

A doktori értekezés a disszertáns PhD-fokozatának megszerzése utáni időszakban elért új tudományos eredményeire épül, amely a szerződési jog klasszifikációjának kérdéskörét új szempontok szerint, eredeti meglátásokkal, monografikus igénnyel dolgozza fel.

A Magyar Tudományos Akadémia Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának doktori követelményrendszere figyelembevételével megállapítom, hogy a benyújtott doktori értekezés messzemenően alkalmas a kérelmező tudományos teljesítményének értékelésére és megítélésére a következő tudományos kérdések megoldásával:

- a XXI. századi szerződési jogi környezetben a hagyományosan elfogadott szerződési kategóriák értékelése,
- a magyar magánjogászok szerződéstípus-alkotásainak elemzése,
- az atipikus szerződések nemzetközi és honi megítélésének feltárása,
- újszerű, sajátos szerződéstípusrendszer kidolgozása és az azon belüli alapstruktúrák részletes analizálása,
- a multilaterális kontraktuális kapcsolatok első szisztematikus bemutatása,
- az atipikus szerződések többsíkú kategorizálása, az atipikus szerződések jogalkalmazói és jogalkotói megítélésének vizsgálata, a csoportosított atipikus szerződések csoportokon belüli összehasonlítása és elhatárolása,
- a timeshare-jelenség ismertetése, a timesharing-szerződés hiánypótló, mélyreható feltárása. Ki kell emelni, hogy mindezek alapjául a szerző által a Kúria polgári ügyszakos bírái között elvégzett kérdőíves adatgyűjtés következtetései is szolgálnak.

A szerző megítélésem szerint az értekezés bevezetőjében kitűzött kutatási feladatot, egész – rész – alrész viszonyrendszerben, többsíkú jogösszehasonlítást alkalmazva sikerrel megvalósította. Az elvégzett vizsgálatok alaposak, sokrétűek, jól dokumentáltak és tudományosan alátámasztottak. A szerzői szemléletnek és attitűdnek megfelelően az alkalmazott módszerek is összetettek, és interdiszciplinárisak. Az új tudományos eredmények szűk értelemben véve a disszertáns számos de lege lata kritikai megállapításában és következtetésében, valamint a bűvő patakként gyakran visszatérő és felmerülő de lege ferenda javaslatokban érhetőek tetten, míg tág értelemben a teljes szerzői koncepciót kidolgozó munka maga tudományos érték és újdonság.

A mű téziszűzetben kiemelt téziseit tudományos eredményekként elfogadom.

Álláspontom szerint a doktori mű mindenben megfelel a Magyar Tudományos Akadémia Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya doktori követelményrendszerének, tudományos eredményeit elegendőnek tartom a doktori cím megszerzéséhez. A doktori eljárás folytatását,

az értekezés nyilvános védésre történő kitűzését javaslom, a disszertáns számára az MTA doktora cím odaítélését támogatom.

Budapest, 2021. március 24.

Dr. Vörös Imre
a MTA rendes tagja